

Je leven geven?

Westfriese Ekklesia, zondag 3 maart 2024

1

Een ekklesia als deze staat ergens aan de rand van de veelkleurige beweging van kerken en sekten, van eeuwenoude christelijke instituten en nieuwe soorten van geloofsvegetatie. Waar staat een ekklesia voor, waar staat deze ekklesia voor? Wat is haar 'godsdienst'? De ekklesia is van joodse-huize-uit een 'tegenbeweging' in de traditie van 'Mozes en de profeten'. Zij legt zich niet neer bij deze wereld, bij de bestaande orde. Zij vormt in deze wereld, om het met grote woorden van Paulus te zeggen, het 'lichaam van de messias', een antilichaam tegen het kwaad. Dat klinkt heel gewichtig en pretentief. Hoe zouden we daar aan kunnen beantwoorden? We zijn toch geen jezussen, geen heiligen, geen martelaren?

Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat de kerk zich op den duur, zo'n driehonderd jaar na Paulus, min of meer met deze wereld verzoend heeft. Sindsdien heeft zij meestal aan de kant gestaan van de bestaande orde, van keizers, koningen, presidenten en premiers met hun doorgaans absolutistische neigingen. De kerk als instituut is zelden een tegenbeweging geweest. En als in de loop van de geschiedenis binnen haar schoot tegenbewegingen ontstonden, werden die meestal als ketterij in de hoek gezet, of het hoekje om geholpen. Het is ook niet zo vanzelfsprekend dat je je thuis voelt bij de profetisch-bijbelse kritiek op 'deze wereld'. Je wordt er ongemakkelijk van, of zelfs ongelukkig, zoals Paulus over de liefde zegt: 'onrecht maakt haar niet gelukkig'. Maar moeten we er daarom maar over zwijgen, er om- en overheen zingen? Dat proberen we niet te doen. Dat behoort tot de ongeschreven afspraken van een ekklesia.

Als Ekklesia hebben wij niet - niet meer - genoeg aan kerkelijke dogma's en willen ons ook niet verliezen in religieuze algemeenheden. We willen weten hoe we onszelf en anderen in deze wereld vol geweld, onbeschrijfelijke rampen, oorlogen en bloedige aanslagen, staande kunnen houden; hoe wij in het spoor en in de lange traditie van de dwarse gelovigen, van profeten en heiligen, en van talloze onbekende goede mensen die ons zijn voorgegaan, aansluiting kunnen vinden bij die grote tegenbeweging tegen de bestaande orde, de heersende chaos. Hoe wij een klein maar dapper tegenwicht kunnen vormen tegen de dodelijke alledaagsheid die maar voortwoekert van de ene oorlog naar de andere. Daartoe komen we bijeen, wekelijks of maandelijks. Wij willen de diepte in, op zoek naar de bron, de kern van heel die beweging die 'christendom' heet. Toch?

2

We hoorden 1 Korinthe 13, dat wonderschone 'Hooglied van de liefde' (*Agapè*), liefde met de bijklank van verwondering, goedheid, respect, solidariteit. Iets dat helemaal van binnenuit komt, vanuit je binnenkant: Het is een kwaliteit van de ziel.

Overtuigingen en principes, profetische inzichten en hogere wijsheid, zegt Paulus – dat is allemaal prachtig. Zonder al die dingen kan geen mens en kan ook geen ekklesia bestaan. Maar dat is allemaal betekenisloos als de liefde, de *agapè*, ontbreekt. Dan ontaardt dat op den duur allemaal in fundamentalisme en betweterij. Alsof Paulus voorvoelt wat er in de eeuwen na hem allemaal misgegaan is in naam van de 'ware godsdienst', vaak ook onder verwijzing naar zijn eigen brieven; hoe het grootste gelijk van de wereld en de beste bedoelingen telkens weer hebben geleid tot verkettering, moord en doodslag.

Liefde is ruimte geven, tijd laten, goedheid, geduld. Niet belust zijn op jezelf, niet jezelf en je eigen belang en gelijk zoeken, maar eerst dat van de ander. En geef je je hele bezit weg om elders de honger te stillen, doe dat dan uit liefde, niet om er eer mee in te leggen, je ijdelheid te strelen. Doe alles wat iedereen van een ander verlangt, maar doe het zonder bijbedoelingen, vanuit die vanzelfsprekende goedheid, waarbij zelfs je linkerhand niet weet wat je rechter doet.

*Wie zijn leven niet wil geven / niet wil delen met zovelen / met een ander gaat verloren.
Wie wil geven wat hij heeft / die zal leven opgegeten / die zal weten dat hij leeft.*

– zongen we. Is dat niet een beetje overdreven? Is dat niet veel te hoog gegrepen, over de top? Voor het Hooglied begint, staat een zinnetje dat we nooit horen – een soort leeswijzer. Paulus zegt: "Nu wijs ik jullie een weg die steil omhoog gaat." Hij gebruikt daar het Griekse woord *hyperbole*, hyperbool, 'overdrijving'. De liefde waar hij het over heeft, is liefde in de overtreffende trap, het hoogste, de grootste. Groter dan het geloof en de hoop.

3

Paulus zegt, dat zelfs als je bereid bent je te laten martelen – als het moet, niets betekent zonder de liefde. Paulus was ertoe bereid, hij is geslagen, gemarteld, gevangen genomen. Ook Aleksej Navalny liet zich martelen als het moest – met, vanuit de liefde voor zijn land. Hij keerde terug naar Rusland, wetend dat hij zijn leven op het spel zette. Op 17 januari, een maand voor zijn dood, schreef hij in een brief:

"Als je overtuigingen iets betekenen, moet je bereid zijn ervoor op te komen en, indien nodig, er opofferingen voor te maken. Als je daartoe niet bereid bent, dan heb je geen overtuigingen. Je denkt alleen maar dat je ze hebt. Maar dat zijn geen overtuigingen of principes – het zijn gedachten in je hoofd"

Op 16 februari is Navalny aan zijn martelgang gestorven. Afgelopen vrijdag 1 maart werd hij begraven, uitgeleide gedaan door tienduizenden dapperen, die bereid waren op te komen voor hun overtuigingen. Poetin zal het ze niet vergeven. .

Maar je leven geven, je laten opeten, opsluiten, martelen, dat is toch wel het uiterste, zo radicaal?! Op 20 december schreef Navalny daarover :

"Mijn overtuigingen zijn niet exotisch, sektarisch of radicaal. Integendeel, alles waarin ik geloof is gebaseerd op kennis en op historische ervaring. Degenen die aan de macht zijn, moeten veranderen. Leaders moeten gekozen worden via eerlijke en vrije verkiezingen. Iedereen heeft onafhankelijke rechtspraak nodig. Er mag geen censuur zijn.

De poetistische staat is niet duurzaam. Op een dag zullen wij kijken naar de plek waar hij was en hij zal er niet meer zijn. De overwinning is onvermijdelijk"

'Wie wil geven wat hij heeft, die zal leven, opgegeten...' Opgegeten? Hoezo opgegeten? Zoals mensen worden opgegeten die liefhebben zonder zichzelf te sparen, die ergens tweehonderd procent voor gaan. Zoals de man uit Nazareth het, vlak voor hij als een terrorist werd opgehangen, ons heeft voorgedaan. Met dat eenvoudige gebaar van het delen van het brood en de beker: hier ben ik, eet mij, drink mij. Doe dit tot mijn gedachtenis.

4

'Toen ik nog een klein kind was, praatte ik zoals kinderen doen en ik dacht niet verder dan kinderen doen. Nu ik een man – een volwassen mens – geworden ben, heb ik dat achter mij gelaten.'

De meesten van ons zullen dat waarschijnlijk beamen: wij kunnen niet meer geloven wat wij als kinderen geloofden, niet naïef, niet kinderlijk. Maar misschien nog wel *als kinderen*, onbevangen, zonder 'voorbedachte rade' – zoals wij dat hier zingen en vieren, open en zonder gêne? Zij het niet zonder twijfels en vragen, 'Als in een donkere spiegel'. Iemand heeft dat ooit 'de tweede naïviteit' genoemd. Of 'dwaasheid'

5

Ikonnikov is een figuur uit *Leven en lot*, een schitterende roman van de Russische schrijver Vasili Grossman (1961). Grossman heeft alle verschrikkingen van het communisme én van het fascisme aan den lijve ondervonden. – zijn Joodse moeder werd door de Nazi's vermoord. Als hij Ikonnikov aan het woord laat, zijn het waarschijnlijk zijn gedachten. Ikonnikov – in zijn naam ligt het woord ikoon – zegt: "Het goede schuilt niet in de natuur, niet in preken van geloofsleiders en profeten, niet in doctrines van grote sociologen en volksleiders, niet in de ethica van filosofen... (...) Naast al dat goede goedbedoelde, dat groots en dreigend is, omdat het altijd weer ontaardt in geweld, bestaat de alledaagse menselijke goedheid (...) de goedheid van een boer die een oude jood op zijn hooizolder verstoppt."

"Die persoonlijke goedheid van de ene mens tegenover de andere," zegt Ikonnikov, "is een goedheid zonder getuigen, onbedoeld, zonder voorbedachte rade. Die dwaze goedheid is het menselijkste in de mens, dat wat mensen onderscheidt, het hoogste wat de menselijke geest heeft bereikt."

En aan het eind van zijn betoog zegt hij: "Mijn geloof is gestaald in de hel. En ik heb gezien dat de menselijke geschiedenis niet de strijd is van het goede dat het kwaad probeert te overwinnen. Zij is de strijd van een groot kwaad dat een korreltje menselijkheid probeert te vermorzelen. Maar als het menselijke in de mens ook nu nog niet is gedood, dan zal het kwaad niet meer overwinnen" (o.c. blz 409-411).

Zo moge het zijn.

Kees Kok